

دانشگاه باقر العلوم علیه السلام

دانشکده: علوم سیاسی، اجتماعی، تاریخ و فلسفه و کلام اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد

رشته: علوم سیاسی

عنوان:

فرصتها و تهدیدات روابط ایران و آمریکا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر

استاد راهنما:

آقای دکتر محمد ستوده

استاد مشاور:

خانم دکتر حسینی

نگارش:

مریم تقوی

شهریور ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم به مهدی موعود امام زمان (عج)؛

او که ظهورش آرزوی همه کسانی است که دل به یاد خدا داده‌اند و فرج او را می‌خوانند و ظهورش موجب تعمیق و تلطیف روابط انسانها در سراسر دنیا خواهد شد.

و تقدیم به بانوی کرامت فاطمه معصومه (س)

او که همانند برادرش آشنای همه غریبان است و در کنار بارگاهش می‌توان آرامش را لمس کرد و با تنهایی وداع کرد.

تشکر و تقدیر

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

بالاترین سپاس‌ها و ستایش‌ها را تقدیم می‌کنم به ساحت پاک و ستودنی همه خوبی‌ها، رب الارباب، حضرت حق (جل و علا) که نعمت بندگی‌اش را به من ارزانی داشت و بی‌تردید بهترین نعمت برای ما وجود خود اوست. از او سپاسگزارم به خاطر اینکه نعمت بهترین خانواده و بهترین شرایط تحصیل و علم آموزی را برایم فراهم ساخت و با سپاس و تشکر از تمامی کسانی که در تمامی این مدت راهنما و روشنگر راهم بودند. با قدردانی از راهنمایی‌های اندیشمندانه جناب آقای دکتر محمد ستوده که در تدوین این پژوهش مرا یاری نمودند و با تشکر از جناب آقای دکتر سعید تائب که با مشاوره استادانه خود، بر غنای کار افزودند و نیز با سپاس از سرکار خانم دکتر حسینی که با تذکر نکته‌های ظریف نویسنده را در ارائه بهتر پژوهش یاری رساندند.

همچنین سپاس فراوان دارم از راهنمایی‌ها و توصیه‌های شایسته و راهگشای همسرم که در مراحل تدوین این رساله صبورانه مرا یاری نمودند.

چکیده

در طول سه دهه گذشته پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، تنش و تخاصم محور اصلی روابط ایران و آمریکا را تشکیل داده است. اما پس از حادثه ۱۱ سپتامبر، برخی تحولات منطقه ای از جمله اشغال افغانستان و عراق توسط آمریکا در سال ۲۰۰۳ م. و...، متغیرهای جدیدی را در مناسبات ایران و آمریکا مطرح کرده است. به طوریکه در برهه ای از این تاریخ باب مذاکرات و گفتگوها بین ایران و آمریکا پس از اشغال عراق بازگردید و این در حالی است که نخستین کشوری که ایران را به دستیابی به فناوری هسته ای ترغیب و این فناوری را به ایران منتقل کرد، یعنی ایالات متحده آمریکا، نخستین مخالف جدی امروز ایران در تحقق فعالیت های هسته ای آن می باشد. در هر حال برای اولین بار پس از انقلاب اسلامی، با بروز حوادث ۱۱ سپتامبر، ایران زمینه های فرصت سازی مناسبی را در صحنه سیاست خارجی پیدا کرده است و دلیل آن، اهمیت ایران در جنگ علیه تروریسم جهانی است. همچنین در این میان نقش متعادل کننده ایران در بحرانهای منطقه ای مانند عراق حائز اهمیت است. ویژگی های ژئوپلیتیک ایران نیز به گونه ای است که از این کشور یک بازیگر پراهمیت در نظم منطقه ای و نظام بین الملل می سازد. به همین دلیل حادثه ۱۱ سپتامبر نقطه عطفی برای افزایش زمینه های نقش آفرینی منطقه ای ایران به حساب می آید. در حال حاضر اهمیت ژئوپلیتیک ایران برای نظام بین الملل در دو موضوع خلاصه می شود: جنگ علیه تروریسم و ژئوپلیتیک انرژی. در زمینه جنگ علیه تروریسم، ایران در وسط دو کانون اصلی تروریسم جهانی یعنی افغانستان و عراق قرار دارد. از این لحاظ خاک ایران نقش مهمی در سد کردن عبور و انتقال تروریست ها در منطقه ایفاء می کند. در زمینه ژئوپلیتیک انرژی (نفت و گاز) نیز جغرافیای ایران به گونه ای است که به نقاط حساس و نفت خیز منطقه خاورمیانه در خلیج فارس و دریای خزر دسترسی همزمان دارد. بنابراین اشغال افغانستان و عراق توسط آمریکا در ابعاد مختلف سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی تهدیدات و فرصت هایی را در روابط ایران و آمریکا ایجاد نمود.

کلیدواژه ها: فرصت، تهدید.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
الف) طرح تحقیق	۱
۱- بیان مسأله:	۱
۲- علت انتخاب موضوع:	۳
۳- سؤال اصلی پژوهش:	۳
۴- فرضیه های پژوهش:	۳
۵- مفاهیم و متغیرها:	۳
۶- سؤالات فرعی پژوهش:	۳
۷- اهداف پژوهش:	۴
۸- روش پژوهش:	۴
۹- نوع روش پژوهش:	۴
۱۰- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده ها:	۴
۱۱- سازماندهی پژوهش:	۴
ب) مفاهیم:	۶
۱- فرصت	۶
۲- تهدید	۶
فصل اول: چارچوب نظری	۷
چارچوب نظری:	۸

الف) نظریه واقع گرایی	۸
ب) واقع گرایی تهاجمی مرشایمر	۱۵
ج) نظریه ساخت یابی گیدنز	۱۸
جمع بندی	۲۳
فصل دوم: سابقه روابط ایران و آمریکا	۲۵
الف) سابقه روابط ایران و آمریکا قبل از انقلاب اسلامی	۲۶
ب) انقلاب اسلامی و روابط ایران و آمریکا:	۳۵
۱- پیروزی انقلاب	۳۵
۲- دوران حکومت موقت	۴۱
۳- اشغال سفارت آمریکا	۴۵
۴- جنگ ایران و عراق	۴۹
۵- دوران سازندگی	۵۴
۶- دوران خاتمی	۵۸
۷- دوران احمدی نژاد	۶۲
فصل سوم: تهدیدات روابط ایران و آمریکا پس از ۱۱ سپتامبر	۶۴
مقدمه:	۶۵
الف) اشغال افغانستان:	۶۶
۱- زمینه های اشغال افغانستان	۶۶
۲- اهمیت یافتن القاعده:	۶۹
۳- حکومت طالبان:	۷۱
۴- حادثه ۱۱ سپتامبر و اشغال افغانستان	۷۲
۵- تهدیدات اشغال افغانستان	۷۷
الف) تهدیدات اشغال افغانستان در بعد سیاسی	۷۷

- ۱- چشم انداز آینده افغانستان و تهدید برای ایران ۷۷
- ۲- دولت و ساختار نظام سیاسی افغانستان ۷۹
- ۳- فشار سیاسی بر ایران ۸۰
- ۴- مسأله رود هیرمند ۸۰
- ب) تهدیدات اشغال افغانستان در بعد امنیتی ۸۲
- ۱- ناامنی در افغانستان و تأثیرات آن بر ایران ۸۲
- ۲- تداوم حضور نظامی آمریکا در افغانستان و تهدید امنیت ملی ایران ۸۳
- ۳- ناامنی های مرزی ۸۴
- ۴- جنگ اطلاعاتی، ریگی و بمب گذاری ۸۵
- ۵- طالبان ۸۶
- ۶- مواد مخدر به عنوان ناامنی اجتماعی ۸۷
- ج) تهدیدات اشغال افغانستان در بعد فرهنگی ۹۰
- ۱- بنیادگرایی اسلامی به جای اسلام اصیل ۹۰
- ۲- ترویج وهابیت ۹۲
- ۳- اینترنت، موبایل ۹۲
- ۴- رسانه ها و آزادی مطبوعات ۹۵
- ۵- مذهب ۹۶
- د) تهدیدات اشغال افغانستان در بعد اقتصادی ۹۸
- ۱- نوسازی اقتصادی در افغانستان ۹۸
- ۲- تأثیر منفی ترانزیت مواد مخدر از ایران ۹۸
- ب) اشغال عراق ۱۰۰
- ۱- زمینه های اشغال عراق ۱۰۰
- ۲- تهدیدات اشغال عراق برای ایران ۱۰۶
- الف) تهدیدات اشغال عراق در بعد سیاسی ۱۰۷

۱- متهم کردن ایران به حمایت از گروه های تروریستی در	
عراق	۱۰۷
۲- پیگیری طرح خاورمیانه جدید مبتنی بر سیاست های اسلام	
ستیز آمریکایی	۱۰۹
۳- تثبیت حاکمیت اسرائیل	۱۰۹
ب) تهدیدات اشغال عراق در بعد امنیتی:	۱۱۱
ج) تهدیدات اشغال عراق در بعد فرهنگی:	۱۱۲
معرفی اسلام بنیادگرا به جای اسلام ناب به جهان	۱۱۲
د) تهدیدات اشغال عراق در بعد اقتصادی	۱۱۴
۱- ورود کالاهای قاچاق از عراق به ایران	۱۱۵
۲- ورود سوخت ارزان قیمت از ایران به عراق	۱۱۶
ج) مطرح شدن برنامه هسته ای ایران	۱۱۶
۱- پیشینه سلاح هسته ای	۱۱۶
۲- نحوه مطرح شدن پرونده هسته ای ایران:	۱۱۹
جمع بندی	۱۳۰
فصل چهارم: فرصتهای روابط ایران و آمریکا پس از ۱۱ سپتامبر	۱۳۲
الف) سقوط طالبان	۱۳۳
فرصت های اشغال افغانستان:	۱۳۶
الف) فرصت های اشغال افغانستان در بعد سیاسی:	۱۳۶
۱- حذف طالبان و تقویت نقش شیعیان در قدرت سیاسی	۱۳۶
۲- افزایش نقش ایران در روند دولت سازی در افغانستان	۱۳۹
۳- فرصت های روند نوین دولت سازی در افغانستان	۱۴۰
ب) فرصت های اشغال افغانستان در بعد امنیتی:	۱۴۱
۱- ثبات در افغانستان؛ تقویت امنیت در ایران	۱۴۱

- ۲- دولت سازی در افغانستان؛ عامل افزایش امنیت مرزهای شرقی ایران.. ۱۴۲
- ج) فرصت های اشغال افغانستان در بعد فرهنگی: ۱۴۲
- بازگشت مهاجرین افغان به افغانستان..... ۱۴۲
- د) فرصت های اشغال افغانستان در بعد اقتصادی..... ۱۴۳
- ۱- فرصت های ناشی از بازسازی افغانستان برای ایران..... ۱۴۳
- ۲- ایجاد زمینه حضور سرمایه گذاران ایرانی در افغانستان..... ۱۴۴
- ۳- ترانزیت ریلی افغانستان، از مسیر ایران..... ۱۴۶
- ۴- خط لوله گاز و نفت از آسیای مرکزی..... ۱۴۶
- ب) سقوط صدام و رژیم بعثی..... ۱۴۹
- الف) فرصت های اشغال عراق در بعد سیاسی:..... ۱۵۰
- ۱- حذف دیکتاتوری صدام از منطقه..... ۱۵۱
- ۲- افزایش نقش شیعیان و اکراد در حاکمیت عراق..... ۱۵۱
- ۳- مطرح شدن بحث هلال شیعی..... ۱۵۳
- ۴- مرجعیت فقهی و سیاسی آیه الله سیستانی..... ۱۵۸
- ۵- افزایش نقش منطقه ای ایران..... ۱۵۹
- ۶- مطرح شدن آمریکا در جهان به عنوان اشغالگر نوین..... ۱۶۴
- ب) فرصت های اشغال عراق در بعد امنیتی..... ۱۶۵
- نیاز آمریکا برای حفظ امنیت در عراق به ایران..... ۱۶۵
- ج) فرصت های اشغال عراق در بعد فرهنگی:..... ۱۶۵
- ۱- تعامل حوزه علمیه قم و نجف..... ۱۶۶
- ۲- سفرهای زیارتی و انتقال فرهنگ..... ۱۶۸
- د) فرصت های اشغال عراق در بعد اقتصادی..... ۱۶۸
- ۱- ایجاد رقابت بالقوه برای دسترسی به اهداف و منافع ملی..... ۱۶۸

۱۶۹	.....	۲- بازاریابی و سرمایه گذاری ایران در عراق
۱۷۱	.....	ج) پیروزی حزب الله لبنان
۱۷۲	.....	۱- پیشینه حزب الله لبنان
۱۷۶	.....	۲- جنگ ۳۳ روزه ۲۰۰۶:
۱۸۵	.....	جمع بندی
۱۸۸	.....	نتیجه گیری
۱۹۸	.....	فهرست منابع
۱۹۹	.....	الف) کتابها
۲۰۴	.....	ب) نشریات
۲۰۵	.....	ج) سایتها

مقدمه

الف) طرح تحقیق

۱- بیان مسأله:

روابط ایران و آمریکا در حوزه سیاست خارجی، پس از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ و متعاقب تسخیر سفارت آمریکا در تهران، به دست دانشجویان پیرو خط امام (ره) و حمایت امام (ره) از آن به شدت به سردی گرایید و آمریکا به صورت یکجانبه قطع روابط سیاسی خود با ایران را اعلام کرد و در واقع خصومت با ایران، محور سیاست خارجی مردان کاخ سفید قرار گرفت. ترغیب صدام برای حمله به ایران و حمایت از او در جنگ ۸ ساله ایران و عراق، نمونه ای از این خصومت بود.

اگرچه در سالهای پایانی جنگ و در ماجرای سفر مک فارلین به ایران، اولین گام برای رابطه مجدد ایران و آمریکا برداشته شد، اما با افشای مذاکرات محرمانه مک فارلین با برخی مقامات ایرانی نتیجه ای حاصل نشد.

تنش در سیاست خارجی دو کشور با بحران جنگ نفت کش ها و حمله آمریکا به هواپیمای مسافربری ایران به اوج خود رسید. با پایان جنگ و آغاز دوران بازسازی اگرچه سیاست خارجی ایران به سمت اعتمادسازی و تنش زدایی به پیش رفت و برخی مذاکرات محرمانه میان دو طرف انجام شد، اما در عین حال هیچ گاه از سردی حاکم بر روابط کاسته نشد و تابوی مذاکره همچنان باقی ماند.

آغاز دوران توسعه سیاسی و رویکرد نوین دولت سید محمد خاتمی در سیاست خارجی با اتخاذ سیاست تنش زدایی با همه کشورها به جز اسرائیل با مصاحبه وی با سی ان

ان و سفر برخی مقامات اقتصادی و بعضاً سیاسی آمریکا به ایران فرصت های جدیدی را پیرامون سیاست خارجی دو کشور بوجود آورد اما درعین حال این فرصت با چالش های دوگانه مخالفت اسرائیل از یک سو و مخالفت های داخلی هیچ گاه نتوانست به اهداف خود دست یابد.

حادثه ۱۱ سپتامبر نیز چالش و فرصت های نوینی را برای ایران و آمریکا ایجاد کرد و همچنین زمینه ساز موج گسترده ای از تهدیدات جدید علیه کشورهای خاورمیانه شد و دولتمردان آمریکا متعاقب آن تغییر در استراتژی امنیتی ایالات متحده را در دستور کار خود قرار داده و رویکرد امنیتی را در سیاست خارجی شان اتخاذ نمودند.

این در حالی است که تمامی کشورهای جهان نسبت به حادثه ۱۱ سپتامبر در حمایت از آمریکا واکنش نشان دادند و در نتیجه این واکنش ها مقابله با پدیده تروریسم در سیاست بین المللی سازماندهی گردید که در واقع زمینه ساز مقابله پیش دستانه آمریکا و جهان غرب علیه تروریستها شد و در نتیجه ایران، عراق و کره شمالی به عنوان کشورهای محور شرارت از سوی جرج بوش رییس جمهور وقت آمریکا معرفی شدند.

متعاقب آن لشکرکشی آمریکا به منطقه خاورمیانه و اشغال افغانستان و عراق و تغییر رژیم در عراق، در رأس کار آمریکا قرار گرفت و در نهایت به بهانه اجرای دموکراسی در کشورهای خاورمیانه و مبارزه با سلاح های کشتار جمعی، به کمک نیروی ناتو، همسایگان ایران را هر یک به بهانه ای تحت سلطه خود درآوردند. ایران نیز از دسترس تهدیدات آمریکا و سران اروپایی خصوصاً در رابطه با سلاح های کشتار جمعی در امان نبود بلکه دلیل و هدف اصلی آنان ایران بوده و هست.

البته باید گفت آمریکا در اجرایی کردن اقدامات پیش دستانه خود علیه ایران نیازمند مشروعیت است و به هر میزان آمریکا از قدرت خود استفاده بیشتری نماید، مشروعیت خود را در سطح فراگیرتری از دست خواهد داد.

با این توصیف می توان گفت علت اتخاذ رویکرد امنیتی در سیاست خارجی آمریکا دستیابی به منافع خود در منطقه خاورمیانه بود و چه بسا یکی از راه های نیل به این منافع در چالش با ایران بود نه در رابطه با ایران.

لذا پژوهش حاضر بر آنست تا فرصتها و تهدیدات سیاست خارجی ایران و امریکا را با تمرکز بر حادثه ۱۱ سپتامبر برای استفاده هرچه بیشتر از فرصتها بررسی نماید و در واقع نقطه تمرکز این پژوهش بر حادثه ۱۱ سپتامبر و رویدادهای پس از آن و تغییرات رخ داده در سیاست خارجی امریکا و تأثیر آن بر روابط دوجانبه ایران و امریکا است و در پی بررسی فرصتها و تهدیدات روابط ایران و امریکا می باشد.

۲- علت انتخاب موضوع:

اهمیت رابطه ایران و امریکا و بررسی فرصت ها و چالش ها جهت تقویت منافع ملی ایران و تلاش برای رفع تنش میان دو کشور می باشد.

۳- سؤال اصلی پژوهش:

حادثه ۱۱ سپتامبر باعث ایجاد چه تهدیدات و فرصت هایی در روابط ایران و امریکا گردیده است؟

۴- فرضیه های پژوهش:

اشغال افغانستان و عراق توسط امریکا و مطرح شدن مسأله هسته ای ایران، متعاقب حادثه ۱۱ سپتامبر تهدیدات نوینی را در روابط خارجی ایران ایجاد نمود و در مقابل سقوط طالبان و صدام و پیروزی حزب الله لبنان در جنگ ۳۳ روزه باعث ایجاد فرصت های جدیدی در روابط خارجی ایران نسبت به امریکا گردیده است.

۵- مفاهیم و متغیرها:

مفاهیم: فرصت، تهدید، حادثه ۱۱ سپتامبر

متغیر وابسته: فرصتها و تهدیدات در روابط ایران و امریکا

متغیر مستقل: حادثه ۱۱ سپتامبر

۶- سؤالات فرعی پژوهش:

۱- سابقه روابط ایران و امریکا و حادثه ۱۱ سپتامبر چیست؟

۲- حادثه ۱۱ سپتامبر چه فرصت هایی برای روابط خارجی ایران و امریکا ایجاد کرد؟

۳- حادثه ۱۱ سپتامبر چه تهدیداتی برای روابط خارجی ایران و آمریکا ایجاد کرد؟

پیش فرضهای پژوهش:

۱- ایران و آمریکا در منطقه خاورمیانه دارای منافع متضاد و مشترک می باشند.

۲- عوامل و متغیرهای منطقه ای و بین المللی، بر روابط ایران و آمریکا تأثیرگذار می

باشند.

۷- اهداف پژوهش:

بررسی زمینه ها و فرصت های روابط ایران و آمریکا و همچنین مطالعه موانع و محدودیت های روابط دوجانبه جهت کمک به شناخت سیاست خارجی کشور و چگونگی دستیابی به اهداف بویژه در روابط با آمریکا و کمک به دستگاه سیاست خارجی کشور.

۸- روش پژوهش:

توصیفی - تحلیلی

۹- نوع روش پژوهش:

توصیفی

۱۰- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده ها:

با استفاده از نظریه رئالیسم تهاجمی مرشایمر و نظریه ساخت یابی گیدنز، تحلیل اطلاعات و داده ها صورت می گیرد.

۱۱- سازماندهی پژوهش:

پژوهش حاضر در یک مقدمه و ۴ فصل و یک نتیجه گیری سازماندهی شده است. در ابتدا مقدمه ای شامل طرح تحقیق و مفاهیم آمده است. سپس در فصل اول به چارچوب نظری که دربردارنده نظریه واقع گرایی، واقع گرایی تهاجمی مرشایمر و نظریه ساخت یابی گیدنز می باشد پرداخته است. فصل دوم شامل سابقه روابط ایران و آمریکا قبل از انقلاب اسلامی و بعد از آن می باشد و روابط این دو کشور در دوران های مختلف پس از انقلاب اسلامی مورد بررسی قرار گرفته است. در فصل سوم به تهدیدات روابط ایران و آمریکا پس از ۱۱ سپتامبر

پرداخته است که دربردارنده اشغال افغانستان، اشغال عراق و مطرح شدن پرونده هسته ای ایران می باشد و تهدیدات اشغال افغانستان و عراق در ابعاد مختلف سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی مورد تحلیل قرار گرفته است. فصل چهارم نیز به فرصت های روابط ایران و آمریکا پس از حادثه ۱۱ سپتامبر پرداخته است و سقوط طالبان، سقوط صدام و رژیم بعثی و پیروزی حزب الله لبنان را شامل می شود و فرصت های اشغال افغانستان و عراق را در زمینه های مختلف سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اقتصادی مورد تحلیل و بررسی قرار داده است و در خاتمه نیز نتیجه ای از مباحث بر مبنای چارچوب نظری ارائه نموده است.

ب) مفاهیم:

۱- فرصت

فرصت به معنای وجود زمینه یا شانس مطلوب در محیط بیرونی برای فرد، سازمان و یا کشوری که از طریق بهره‌برداری آن، می‌توان به نتایج یا عواید قابل توجهی دست یافت. همچنین فرصتها شرایطی می‌باشند که به کشورها این توانایی را می‌دهد که با بهره‌گیری صحیح از آنها، اهداف ملی خود را کسب و تهدیدات را دفع نمایند.^۱

فرصت جویی و فرصت طلبی نیز به معنای تغییر جهت دادن بر حسب دگرگونی اوضاع به خاطر سود شخصی است. کسانی را فرصت جو می‌نامند که همواره به سوی قدرت وقت، گرایش دارند و پایبند اصولی نیستند و یا اصول خود را فدا می‌کنند.^۲

۲- تهدید

تهدید در لغت به معنای ترساندن و بیم دادن است^۳ و در اصطلاح به معنای هر چیزی که ثبات و امنیت یک کشور را به خطر اندازد، همچنین تهدید هر اقدام و تحرک بالقوه و احتمالی سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی که موجودیت و اهداف حیاتی فرد، نهاد یا کشوری را به خطر بیندازد، و نیز موانع و چالشهایی که ما را از رسیدن به هدف بازداشته و یا باعث کاهش سرعت ما در دستیابی به آن گردد اطلاق می‌گردد.^۴

مفهوم تهدید در ادبیات سیاسی - امنیتی به معنای توانایی ها، نیات و اقدامات دشمن بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی موفقیت آمیز خودی به علائق و مقاصد امنیت ملی یا مداخله به نحوی که نیل به علائق و مقاصد به خطر بیفتد، تعریف شده است.^۵

---

۱ - سایت شهید آوینی، تهدیدات و فرصتهای بین المللی جمهوری اسلامی ایران. منبع: مجله سیاسی نظامی صفر - شماره ۲۸۷.

۲ - آشوری، داریوش. دانشنامه سیاسی. تهران: مروارید، ۱۳۷۳. ص ۲۴۴.

۳ - عمید، حسن. فرهنگ عمید. تهران: امیرکبیر، ۱۳۷۸. ص ۴۷۶.

۴ - همان، سایت شهید آوینی.

۵ - تهدیدات نرم؛ مفاهیم و کارکردها ۱، حمید حاذق نیکرو. www.Irdc.ir. ۱۳۸۹/۲/۷.

فصل اول:

چارچوب نظری

چارچوب نظری:

با توجه به موضوع رساله که دربرگیرنده فرصت‌ها و تهدیدات در روابط خارجی ایران و آمریکا می‌باشد، در بحث چارچوب نظری ابتدا به صورت خلاصه ادبیات نظری واقع‌گرایی و ساختارگرایی بیان می‌شود. از منظر ساختارگرایی که شکل اصلاح شده واقع‌گرایی می‌باشد، ساختار نظام بین‌الملل برای سیاست خارجی کشورها محدودیت‌زا می‌باشد و این محدودیت‌ها می‌تواند تهدیداتی را برای روابط یا سیاست خارجی کشورها ایجاد نماید. این نظریه بخشی از واقعیت‌های بین‌المللی را بازگو می‌نماید. زیرا در صحنه بین‌المللی، ساختار قدرت، تعیین‌کننده تحولات منطقه‌ای و جهانی است و آمریکا به عنوان ابرقدرت تا حد زیادی بر سیاست و روابط خارجی کشورها تأثیرگذار می‌باشد. اما باید به جنبه‌های دیگر ساختار نظام بین‌الملل نیز توجه نمود که این ویژگی را می‌توان با استفاده از نظریه ساخت‌یابی آنتونی گیدنز بیان نمود. از دیدگاه گیدنز ساختارها صرفاً محدودیت‌زا نبوده بلکه باید در آن فرصت‌ها را نیز لحاظ نمود. در این قسمت به صورت خلاصه به این نظریه‌ها پرداخته می‌شود.

الف) نظریه واقع‌گرایی

رنالیسم نظریه غالب روابط بین‌الملل است زیرا توضیح بسیار مؤثری درباره وضعیت جنگ، که شرایط غالب زندگی در نظام بین‌الملل محسوب می‌شود، ارائه می‌کند. نظریه رنالیسم که بعد از جنگ جهانی دوم غالب شد، بر سنت قدیمی و کلاسیک تکیه دارد. در واقع بسیاری از نویسندگان رنالیست معاصر غالباً ادعا می‌کنند که به بخشی از سنت فکری تعلق دارند که شامل چهره‌های بارزی مانند توسیدید (مورخ یونانی و نویسنده تاریخ جنگ‌های پلوپنز بین اسپارت و آتن)، ماکیاولی، هابز و روسو است.

از نظر واقع‌گرایان سیاست بین‌الملل مانند همه دیگر انواع سیاست، کشمکش بر سر

قدرت است اما بر خلاف سیاست داخلی کشمکش است که زور سازمان یافته بر آن غلبه دارد. سه فرض، جزء جدایی ناپذیر دیدگاه واقع گرا هستند؛ نخست، دولتها به عنوان واحدهای منسجم، کنشگران مسلط سیاست بین الملل هستند. دوم، واقع گرایان می پذیرند که زور یک ابزار قابل استفاده و مؤثر برای اجرای سیاست است. سوم، واقع گرایان تا حدی به خاطر فرض دوم خود یک سلسله مراتب را در مورد موضوعات سیاست بین الملل می پذیرند که مسأله امنیت نظامی در صدر آنها قرار دارد.^۱

بر اساس نظریه واقع گرایی، طبیعت بشر ذاتا خوب یا کمال پذیر نیست بلکه انسان موجودی شرور، گناهکار و قدرت طلب است لذا وظیفه دولتمردان، ترتیب دادن چارچوبی سیاسی است که در داخل آن بتوان تمایل بشر به درگیر شدن در منازعات را به حداقل رساند. بنابراین واقعگرایان قائلند که توازن قدرت، وسیله تنظیم کننده مهمی را برای جلوگیری از دستیابی یک کشور و یا هر گروه سیاسی دیگر به برتری و استیلا در اختیار می گذارد.

پس باید گفت اینکه انسان ذاتا شرور است و شرارت انسان پایدار است، انسان موجودی عقلایی است، هر واحد بین المللی خواهان تأمین امنیت و بقای خود است، از مفروضه های دیدگاه واقع گرایی است و مهمترین مفاهیم این نظریه شامل قدرت، موازنه قدرت، منافع ملی، نیروی موازنه دهنده، انعطاف و امنیت می باشد.^۲

بر اساس نظر واقع گرایان، سیاست، تابع فلسفه اخلاق نیست برعکس، نظریه سیاسی، مأخوذ از رویه سیاسی و تجربه تاریخی است. واقعگرایان در پی ایجاد سازش میان منافع ملی و آرمانهای فوق ملی هستند البته مطابق مفروضات نظریه واقع گرایی، منافع ملی بر آرمانهای فوق ملی برتری دارند یا باید داشته باشند.^۳

---

۱ - اندرو لینکلتر، جامعه و همکاری در روابط بین الملل، ترجمه بهرام مستقیمی. تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۵، ص ۲۰۶.

۲ - سید حسین سیف زاده، نظریه پردازی در روابط بین الملل: مبانی و قالبهای فکری. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت)، ۱۳۷۶، ص ۱۵۶.

۳ - جیمز دوئرتی و رابرت فالترگراف، نظریه های متعارض در روابط بین الملل؛ ترجمه: علیرضا طیب و وحید بزرگی.